

І.С. КУЗНЕЦОВА, к.е.н.,
Інститут економіки та прогнозування НАН України

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНА ТЕОРІЯ ЯК МЕТОДОЛІГІЧНА ОСНОВА ДОСЛІДЖЕННЯ НОВИХ ГОСПОДАРСЬКИХ ПРАКТИК (НА ПРИКЛАДІ ВЕНЧУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ)

Одним з стратегічних завдань державної політики України є створення ефективної національної інноваційної системи. Одним з каталізаторів розвитку національних інноваційних систем є інститут венчурного капіталу.

Світовим досвідом доведено високі функціональні якості венчурної діяльності щодо активізації інноваційних процесів в економіці і прискорення технологічного оновлення виробництва, а також щодо налагодження мережі зв'язків між виробничою та науковою компонентами інноваційної системи. З огляду на таке, в науковій літературі приділяється значна увага проблематиці розвитку венчурної діяльності.

Серед російських дослідників проблематики венчурного бізнесу перш за все слід назвати П. Гулькіна¹, автора ґрунтовної праці «Венчурные и прямые частные инвестиции в России», в якій вивчені питання щодо специфіки венчурної діяльності як виду інвестування, процесу становлення російської венчурної індустрії, проаналізовано особливості правового і податкового режиму роботи венчурних інвесторів. Суттєвим внеском в сприйняття феномену венчурної діяльності на пострадянському просторі є цикл робіт М.Бунчука², що містить огляд матеріалів іноземних досліджень з проблематики. Також слід відмітити роботи Ю.Аммосова[7], А.Дагаєва, Г.Семенцевої, Д.Трофімова, Н.Л.Фролової та ін.

Серед праць вітчизняних дослідників слід виокремити монографію А.М. Поручника і Л.Л. Антонюка³, в якій викладено світовий досвід і зроблено висновки щодо стану та перспектив розвитку венчурного бізнесу в Україні. На доробці цих питань зосереджено увагу в колективній праці Науково-дослідного інституту со-

ціально-економічних проблем міста⁴. Роботи Л.Ф. Радзівської, В.А. Денисюка, О.Сологуб, Т.В. Цинхан, В. Опанасюка, О.П. Зінченка і В.П. Ільчука, О.Батури і Н.Пікуліної зорієнтовані на пізнання венчурного бізнесу як економічного феномену, виявлення його переваг і чинників ефективного функціонування, окреслення кола проблем розвитку у вітчизняних умовах.

Проте ознайомлення з понад півсотнею праць з проблематики розвитку венчурної діяльності призводить до прикрого висновку, що вагома частина з них не має надійного методологічного підґрунтя і носить не фундаментальний, а переважно оглядовий характер, адже зміст робіт складають фрагментарні узагальнення і порівняння, а результатом є висновки, достовірність яких досягається переважно за рахунок досвіду і загальних аналітичних навичок авторів. Відсутність єдиної теоретико-методологічної основи досліджень виявляється особливо гостро при співставленні висновків щодо перспектив розвитку венчурної діяльності в Україні, чинників, що впливають на цей процес і авторських бачень ролі держави в його регулюванні. З огляду на таке констатуємо проблему визначення теоретико-методологічної основи досліджень розвитку венчурної діяльності. Досвід вивчення праць щодо малого інноваційного бізнесу, інфраструктурних мереж підприємницької та інноваційної діяльності надає підстави сформулювати більш масштабну проблему – проблему визначення теоретико-методологічних основ дослідження процесів розвитку (та імпорту) нових господарських практик взагалі. Вирішення цієї проблеми – ключ до створення цілісної картини сучасних системних трансформацій і необхідна умова підвищення ефективності державної політики щодо регулювання трансформаційних процесів.

Виходячи з вищезазначеного, метою статті є обґрунтування доцільності аналізу вен-

¹ Венчурные и прямые частные инвестиции в России: теория и десятилетие практики / П.Г. Гулькин, - СПб.: ООО «Аналитический центр «Альпари СПб», 2003.

² Бунчук М. Роль венчурного капитала в финансировании малого инновационного бизнеса // www.techbusiness.ru Бунчук М. Как увеличить предложение венчурного капитала в России? // www.techbusiness.ru

³ Поручник А.М., Антонюк Л.Л. Венчурный капитал: зарубежный опыт та проблеми становлення в Україні: Монографія. – К.:КНЕУ. – 2000.

⁴ Стан розвитку організаційних форм венчурного підприємництва і його інфраструктури в країнах світу та в Україні / Зінченко О.П., Ільчук В.П., Радзівська Л.Ф., Євтушенко В.М. – К.:НДІСЕП, 2004. – 80с.

чурної діяльності (і нових господарських практик взагалі) з позицій інституційної теорії.

Перш за все окреслимо специфіку венчурної діяльності.

Венчурна діяльність являє собою специфічну ризикову форму прямого інвестування в акціонерний капітал компаній, які знаходяться на початкових стадіях розвитку та демонструють високий потенціал щодо швидкого зростання за рахунок використання оригінальної новаторської ідеї. Об'єктами венчурних інвестицій є новостворені технологічно орієнтовані компанії малого бізнесу, які на сучасному етапі НТП є найефективнішим механізмом генерації інноваційних ідей, проте, з огляду на притаманний ним високий рівень ризику підприємницької діяльності, мають обмежений доступ до традиційних джерел фінансових ресурсів. Основна маса венчурних інвестицій здійснюється через фонди венчурного капіталу, ресурси яких формують внески пенсійних фондів, страхових компаній, банків, приватних осіб тощо, а управління здійснюється спеціалізованими професійними фірмами. Окрім фондів, пропозиція венчурних інвестицій представлена спеціальними підрозділами корпорацій (т.з. "корпоративний венчурінг") і неформальними інвесторами венчурного капіталу (т.з. "бізнес-ангели"). Специфічними рисами венчурних інвестицій є відсутність вимог до реципієнта капіталу щодо надання гарантій повернення інвестицій; виключно ретельний відбір об'єкту інвестування з сотень претендентів; суттєва роль особистого чинника при відборі проекту; відсутність притязань інвесторів щодо отримання контролю над компанією; надання спектру додаткових послуг задля зростання ринкової вартості компанії; орієнтація на дохід від інвестицій у довгостроковій перспективі у вигляді приросту ринкової вартості пакету акцій.

Макроекономічна роль венчурного капіталу полягає у активізації інноваційних процесів і прискоренні структурних трансформацій економіки шляхом сприяння реалізації перспективних високотехнологічних проектів, що виникають поза організованими інноваційними ланцюгами. За підтримки венчурних інвестицій реалізовано ряд ключових інновацій мікроелектроніки, обчислювальної техніки, біотехнології та в інших наукоємних галузях.

Венчурна діяльність є новим видом господарської практики – виникнення і закріплення відповідних правил поведінки агентів відбулося у другій половині ХХ століття. Проте сьогодні венчурна діяльність являє себе як інсти-

тут, що вже набув певних ознак зрілості. Основними з них, на наш погляд, є наступні.

1. Визначеність функціональної якості. Функція інституту венчурної діяльності в інституційній системі полягає в утворенні принципово нового «каналу» зв'язку економічних агентів, що мобілізує локальні економічні ресурси в потужні ресурсні потоки і спрямовує їх на реалізацію локальних інноваційних ідей.

2. Визначеність місця в структурі інституційного середовища. Інститут венчурної діяльності є «вбудованим» в інституційну систему, по-перше, через норми формального права, що регламентує дії венчурних інвесторів і заходи щодо заохочення економічних агентів до венчурної діяльності. По-друге, через неформальні норми – традиції (наприклад, традиція проведення венчурних ярмарок) і стереотипи поведінки венчурних інвесторів (наприклад, специфічні умови інвестування). По-третє, через організаційну складову (наприклад, створення фондів венчурного капіталу, мереж бізнес-ангелів, відповідних фондових бірж, інфраструктурних об'єктів тощо).

3. Здатність норм поведінки до самовідтворення у часі. Норми поведінки венчурних інвесторів відтворюються, зокрема, системою професійної освіти.

4. Здатність норм поведінки до самовідтворення у просторі. В останні десятиріччя має місце процес експансії інституту венчурної діяльності США на інституційні системи інших країн.

5. Здійснення впливу на інституційне середовище. Розвиток інституту венчурного капіталу відбивається змінами всіх компонентів інституційної системи: структури формалізованих правил поведінки (наприклад, прийняття нормативних актів щодо діяльності венчурного капіталу); структури неформалізованих правил поведінки (наприклад, зміни у стереотипах мислення інвесторів щодо ризикових проектів); організаційної структури соціуму (виникнення відповідних інформаційних мереж і фондових бірж, розвиток господарських практик-сателітів тощо).

Таким чином, прискорений розвиток інституту венчурної діяльності (близько півстоліття від виникнення до зрілості) робить його зручним об'єктом для дослідження двох наступних цікавих в фундаментальному плані питань:

По-перше, специфіка розвитку інституту на стадії зрілості, зокрема, механізм експансії зрілого інституту на інші інституційні сис-

теми або, з іншої точки зору, механізм «імпорту» або «трансплантації» інститутів.

По-друге, специфіка стадій розвитку інституту і відповідні еволюційні зміни інституційного середовища. У тому числі: зміни в інституційному середовищі, що призвели до виникнення нового інституту, процес виникнення і становлення нового інституту в діючому середовищі, зміни інституційного середовища під тиском розвитку нового інституту.

Розглянемо перше з означених питань.

Як відмічалось, венчурна діяльність виникла в США. З часом визнання ефективності інституту венчурного капіталу призвело до численних спроб його трансплантації в інші інституційні середовища. Дослідження результатів таких спроб показали, що адаптація інституту венчурної діяльності до умов країни-реципієнтів відбувається з суттєвими відмінностями.

В одному випадку (Великобританія) імплантований інститут сприймається інституційним середовищем практично без змін, і прошарок його представників швидко займає належне місце в структурі інноваційної та фінансової системи.

В другому випадку (Німеччина, Франція) – піддається суттєвим змінам та асимілюється інституційним середовищем вже як якісно інший інститут. Тезу про нетотожність оригіналу і адаптованого трансплантату підкріплюють результати порівняльного аналізу характеристик венчурної діяльності «американського» і «європейського» типів, наведені в праці П.Гулькіна [1].

В третьому випадку (Японія) інститут венчурної діяльності взагалі відторгається інституційним середовищем, незважаючи на потужні заходи з державної підтримки його адаптації.

С позицій класичної економічної теорії складно (якщо взагалі можливо) надати пояснення феномену нееквівісальності процесів розвитку інституту венчурної діяльності в умовах різних країн. Проте це цілком можливо з позицій інституційної теорії, спираючись на принцип конгруентності формальних і неформальних інститутів в єдиній інституційній системі, виходячи з якого результат імпорту інституту залежить від його сумісності з вже діючими в країні-реципієнті інститутами і від ефективності процесів їх взаємоузгодження.

Процес взаємоузгодження інститутів має дві рівно важливі складові:

- гармонізація формальних норм (зокрема, імпортованих та чинних), що є спра-

вою рутинною і регламентується відповідними правилами⁵;

- взаємоузгодження формальних і неформальних норм, що є справою методологічно невизначеною і типові правила узгодження таких норм відсутні.

Як відомо, формальні інститути спираються на масивне підґрунтя неформальних норм, які є суспільно обумовленими нормами і стереотипами поведінки. Неформальне підґрунтя інституту є латентним для дослідження, адже «неписані» правила є настільки звичними у суспільстві, що в явному вигляді не фіксуються. Внаслідок цього, імпорт інститутів часто відбувається «всліпу» - як перенесення в нове середовище формальної складової інституту «без коріння». Відповідно, на сучасному етапі результати імпорту інституту критично залежать від ступеня природної відповідності чинних неформальних норм країни-реципієнта нормам інституту, що імпортується. На користь цієї тези свідчить наведений вище приклад не ефективного імпорту інституту венчурного капіталу в інституційне середовище Японії з огляду на природну несумісність імпортованих норм домінуючим нормам середовища-реципієнта. Так, по-перше, норми, що складають «жорстке ядро» інституту венчурної діяльності, вступають в гостре протиріччя з неформальними нормами, що складають «жорстке ядро» інституційної системи японського суспільства взагалі. Як відмічають власне японські науковці, об'єкт венчурних інвестицій – малі інноваційні компанії, – в суспільстві внутрішньо сприймається негативно – як зрада кваліфікованих працівників по відношенню до «материнської фірми, що їх виростила». Відповідно, дослідження фіксують перепони розвитку малих інноваційних фірм майже на всіх етапах існування. По-друге, у гостре протиріччя вступають і неформальні норми поведінки, притаманні венчурному бізнесу, і норми, що є домінуючими в японській підприємницькій традиції. Так, якщо інститут венчурної діяльності передбачає високий ступінь свободи агентів, висока схильність до ризику, то для інституційного середовища Японії притаманна жорстка відповідність агентів своєму місцю в ієрархії і схильність уникати критичних ситуацій. Виходячи з таких позицій очевидним вбачається песимістичний прогноз, а саме: трансплантат інституту венчурного бізнесу має бути відторгнутий або докорінно змінений інституційним

⁵Наприклад, кодифікація законодавства. Про кодифікацію законодавства див., наприклад, [2, с. 31]

середовищем Японії у відповідності до вимог домінуючих норм.

Однак, латентність неформальної складової інституційного середовища унеможливає однозначний висновок про перспективи трансплантату. Правомірним, на наш погляд, є і оптимістичний прогноз: з часом венчурний бізнес може бути інтегрований до інституційного середовища, якщо на його користь зіграє інший домінуючий неформальний інститут японського соціуму, що закріплює здатність до гнучкого сприйняття досвіду, наполегливого «аналітичного дизайну», творчого і ретельного пошуку комбінації гармонійного співіснування існуючого та бажаного[3].

Перейдемо до розгляду другого з поставлених питань – щодо специфіки стадій розвитку інституту і відповідних еволюційних змін інституційного середовища. Спочатку скоригуємо деякі категорії інституціональної теорії відповідно до потреб дослідження стадій розвитку венчурного бізнесу.

Ключовими категоріями інституціоналізму є «інститут», «організація» і «трансакційні витрати», зміст яких відображає відповідно: діючі в суспільстві правила взаємодії агентів; самих агентів взаємодії, що створюють, змінюють ці правила і підкоряють їм свої дії; витрати, що супроводжують акти взаємодії агентів, задля скорочення яких саме створюються і функціонують інститути.

За класичним визначенням, «організацією» є «групи індивідів, пов'язаних між собою спільними цілями»[4]. Однак, категорія «організація» є дещо завузькою для аналізу розвитку інституту, адже в інституційних змінах (зокрема, на стадії виникнення інститутів) велику роль відіграють індивіди, що є творцями нових форм діяльності як прообразів нових інститутів. Так, у процесі виникнення та становлення інституту венчурного бізнесу виключно вагому роль відігравали саме особистості – так звані «легенди венчурного бізнесу». На стадії зрілості інституту в окремих інституційних формах венчурної діяльності провідну роль також залишають за собою індивіди. Так, роль індивідів залишається визначальною у функціонуванні потужного прошарку неформалізованих інвесторів венчурного капіталу – «бізнес-ангелів».

Отже, з огляду на значущість впливу індивідів на процеси інституційних трансформацій, вважаємо за доцільне використовувати категорію «актори», що охоплює всіх ініціаторів і учасників інституційних змін (індивіди і організації).

Категорія «інститут» визначає суспільно-обумовлені обмеження на взаємодії між людьми. Отже, інститут являє себе як екзогенний чинник, що обмежує реакції актора на імпульс діючим порядком соціальної системи.

Однак поряд з зовнішніми обмеженнями, очевидно, діє феномен самообмеження актора, що має прояв як самостійне звуження спектру реакцій до декількох звичних для нього типів поведінки. За змістовим навантаженням до феномену самообмеження актора близькою є категорія «рутина», що в трактовці Р. Нельсона і С. Уільсона, являє собою «нормальні та передбачувані зразки поведінки фірми»[5]. Дещо розширюючи наведену дефініцію, визначимо рутини як вторинне обмеження спектру реакцій актора, що здійснюється та стереотипізується ним самостійно на підставі власного досвіду, досвіду сучасників, що сприймається безпосередньо, а також досвіду поколінь попередників, що передається, зокрема, в процесі фахового навчання.

Грань між інститутами та рутинами полягає, на нашу думку, в межах їх дії. Інститут типовим чином обмежує ступінь свободи цілого прошарку акторів, що діють за правилами певної інституційної форми (і навпаки, систематичне здійснення актором певних типових реакцій на типові імпульси є критерієм його належності до відповідної інституційної форми). В свою чергу, рутини забезпечують подальше звуження «русла» реакцій, притаманного конкретному інституту, до менш масштабної «течі» індивідуальних реакцій.

З таких позицій, розвиток інституційних форм і індивідуальний розвиток акторів (далі – об'єкт)вбачається процесом збільшення питомої ваги типових реакцій на імпульси за рахунок зменшення частки нестандартних рішень, що відбувається під впливом набуття цілісності відповідно інститутом та рутинами (далі – стереотип поведінки). Розглянемо стадії цього процесу.

На стадії виникнення об'єкту його власний стереотип поведінки відсутній взагалі. Всі рішення щодо реакції на імпульси об'єкт приймає, використовуючи власний досвід і досвід близьких за видом діяльності об'єктів. При цьому рішення приймаються творчо, осмислено, витрачаючи «живий труд» в реальному часі. Відповідно, на цій стадії для життєстійкості об'єкту виключне значення має рівень його спроможності до виконання широкого спектру робіт і аналітичних здібностей. На цій стадії йде закладка ключових стереотипів поведінки, що мають визначити у майбутньому загальний

профіль діяльності об'єкту. На стадії виникнення чинник випадковості відіграє суттєву роль у формуванні стереотипу поведінки об'єкту.

Стадія становлення об'єкту характеризується природним відбором ефективних типових реакцій на імпульси шляхом «випробувань і помилок». По мірі зростання питомої ваги типових реакцій об'єкту, зменшується рівень трансакційних витрат у відповідному виді діяльності за рахунок все більшого використання «минулої праці» і зростання передбачуваності поведінки об'єкту.

Стадія зрілості є досягнутою, якщо більшість реакцій об'єкту на зовнішні імпульси стереотипна, тобто передбачувана і така, що зводить до мінімуму трансакційні витрати. Отже, на цій стадії система стереотипів поведінки об'єкту досягає цілісності. Нововведені елементи об'єкту адаптуються до діючої системи стереотипних реакцій об'єкту і діють у відповідності до них. Внаслідок цього суттєво скорочується свобода дії елементів об'єкту і, відповідно, зменшується вірогідність хибних дій. Суттєвих змін стереотипу поведінки зрілого об'єкту (у випадку еволюційного типу розвитку) не відбувається. Система стереотипів поведінки зрілого об'єкта спроможна до гасіння флуктуацій, спрямованих на її якісну зміну, через механізм отрицательних зворотних зв'язків. Отже, зріла система за умов стабільного середовища має найбільшу життєстійкість. Поряд з цим цікавим моментом, що вимагає окремого дослідження, є неоднозначність впливу зрілості стереотипів поведінки на життєстійкість об'єкту, що спостерігається на практиці. З цим феноменом пов'язані, зокрема, такі дзеркальні протиріччя, як визнана індивідуальна життєстійкість й видова деградація зрілих інституційних форм (зокрема, так званий «синдром великого бізнесу» [6]) і низька індивідуальна життєстійкість фірм малого бізнесу на тлі визнаних високих адаптаційних характеристик прошарку малого бізнесу в цілому (за останнє свідчить, зокрема, відомий факт збільшення кількості робочих місць в малому бізнесі навіть під час циклічних криз).

Далі спробуємо на базі матеріалів з монографії Ю. Амосова «Венчурный капитализм: от истоков до современности» [7] з означених позицій охарактеризувати етапи розвитку інституту венчурного капіталу в США.

Ранній венчурний капіталізм (1945-1978 рр.) є етапом виникнення венчурного бізнесу, протягом якого було виявлено потребу в ньому з боку інституційної системи і сформовані сприятливі економічні умови для успішного розвит-

ку першої генерації венчурних капіталістів. На цьому етапі специфічні правила поведінки відсутні, а отже представники венчурного капіталу змушені діяти креативно, орієнтуватися на надбання і використання різнопланових знань та навичок. В основу правил поведінки венчурних інвесторів закладено правила поведінки спорідненого інституту прямих приватних інвестицій (зокрема, спосіб вкладення капіталу, безпосередня матеріальна зацікавленість інвестора у зростанні компанії-реципієнта). На цій стадії практично відсутні системні зв'язки між окремими представниками венчурного капіталу – отже, сам прошарок відсутній як такий, і, відповідно, не здійснює помітного впливу на соціально-економічні процеси в країні.

Період 1978 – 1992 рр. кваліфікуємо як етап становлення інституту, протягом якого він досягає зрілості. Відпрацьовуються, закріплюються в стереотипах і формалізуються правила взаємовідносин інвесторів і реципієнтів венчурного капіталу, формується відповідна інфраструктура. Сам інститут венчурного капіталу визначається як компонент національної інноваційної і інвестиційної системи, чітко окреслюється його функція та роль в у відповідних процесах.

Період з 1993 року, відзначений так званим «Інтернет-бумом» і галопуючими темпами зростання обсягів венчурних інвестицій, є входженням інституту в стадію зрілості. Про правомірність такої тези свідчать процеси експансії інституту венчурного капіталу в інші ніши інституційного середовища країни (наприклад, виникнення практик венчурної діяльності корпоративного, банківського сектору) і в інші країни.

Наприкінці зазначимо висновки та результати дослідження.

- Методологічний апарат інституційної теорії є адекватним дослідженням розвитку інституту венчурної діяльності, зокрема, в аспектах його імпорту і адаптації до умов країни-імпортера.

- Інститут венчурної діяльності є новим інститутом, але й таким, що демонструє ознаки зрілості. Як ключові характеристики сучасного етапу розвитку інституту венчурної діяльності виокремлено: визначеність функціональної якості і місця в структурі інституційного середовища, здатність норм поведінки до самовідтворення у часі і просторі, здійснення впливу на інституційне середовище.

- На матеріалах щодо венчурного бізнесу показано, що результати імпорту інституту критично залежать від ступеня природної

відповідності чинних неформальних норм країни-реципієнта формальним нормам інституту, що імпортується.

- Розвиток інституційних форм і індивідуальний розвиток економічних агентів визначено як принципово тотожний процес збільшення питомої ваги типових реакцій на імпульси за рахунок зменшення частки нестандартних рішень, що відбувається під впливом набуття цілісності відповідно інститутом і рутинами.

- Виявлено загальну специфіку функціонування інституту на стадіях виникнення, становлення та зрілості; конкретизовано періоди стадій розвитку інституту венчурного бізнесу та їх специфіку на матеріалах щодо історії розвитку венчурної діяльності в США.

Інститут венчурного бізнесу відкриває широкі перспективи подальших досліджень. Зокрема, теоретичну і практичну цінність має розмежування ознак «жорсткого ядра» і «захистного поясу» цього інституту, що надасть можливість встановити, які норми трансплантованого інституту можуть бути змінені в процесі адаптації до інституційного середовища реципієнта без втрати трансплантатом функціональної тотожності оригіналу.

V.O. MELNYCHUK,
National Agricultural University of Ukraine, Kyiv

FORMATION OF THE PROPERTY RIGHTS ON AGRICULTURAL LAND AND CREATION OF THE FULL-FLEDGED LAND MARKET IN UKRAINE

Private land ownership encourages and promotes the economic growth of any country through efficient land use. The advantages of private land ownership become evident in market conditions. A land market provides stability of land property rights, the ability to transfer them from one person to another and correspondence/accordance of land prices to their real value. Being able to purchase and sell, as well as lease agricultural land is supposed to encourage the growth of agricultural production efficiency in Ukraine etc [9]. That is why the main objective of this article is to carry out a retrospective analysis of the fundamental transformation of land relations with special consideration on the formation of property rights on agricultural land and development of the agricultural land market in Ukraine.

Several studies on property rights formation within land relations reformation as well as land market development in post-socialistic coun-

- #### Література
1. Венчурные и прямые частные инвестиции в России: теория и десятилетие практики / П.Г. Гулькин, – СПб.: ООО «Аналитический центр «Альпари СПб», 2003. – 240с.
 2. Варналій З. Правове регулювання малого підприємництва в Україні. – К.: Інститут приватного права та підприємництва АПрН України. – 1997. – 68с. – С.31.
 3. Инновационный процесс в странах развитого капитализма / Под ред. И.Е. Рудаковой. – М.: Изд-во МГУ, 1991. – 144 с.
 4. Норт Д. Пять тезисов об институциональных изменениях // Квартальный бюллетень клуба экономистов. – 2000. – Вып.4. – Минск: «Пропилеи».
 5. Нельсон Р., Уинтер С. Эволюционная теория экономических изменений. – М.: ЗАО «Финстатинформ», 2000. – 474с.
 6. Кадзума Татеиси Вечный дух предпринимательства / К.: «Укринтур», 1992. – 206 с.
 7. Амосов Ю. Венчурный капитализм: от истоков до современности. – СПб: Феникс, 2005.

Статья поступила в редакцию 27.01.2006

tries have been published during last decade. The most interesting of them should be mentioned: LERMAN, BROOKS and CSAKI (1994); CSAKI and LERMAN (1997); GIOVARELLI and BLEDSOE (2001); NOVAKOVSKY, TRETIAK AND DOBRIAK (2001); KARAKASH (2004) etc.

LERMAN, BROOKS and CSAKI (1994) concentrated on the background and first experience of land relation reformation in Ukraine. The study involved empirical data about the restructuring of Ukrainian agriculture in conditions of a transition economy and explanatory information on land reform legislation [14].

CSAKI and LERMAN (1997) is a continuation and extension of a previous survey. The study focused on a rigorous empirical and analytical assessment of changes in Ukrainian land relationships, namely in forms of land ownership and

© V.O. Melnychuk, 2006